

Peter Ryom: *Kirkemusikleksikon*. Christian Ejlers' Forlag, København 2002. 221 s., ISBN 87-7241-984-9.

Denne bog er så god en ide at hvis ikke Peter Ryom allerede var kommet på den, burde den straks opfindes! Den kirkelige musik – og især den gamle – er i den grad fyldt med underlige ord og begreber at det kan få det til at svimle for selv garvede musiklyttere og seriøse musikstuderende. Og ordene er ikke til at finde i almindelige håndbøger. De fleste ord er på eller kommer af latin. Man skal til de meget store opslagsværker for at få ordentlig besked, og da er det, man søger, ofte begravet dybt inde i lange artikler.

I dag møder de fleste fortidens kirkemusik ved koncerter, som medlemmer af kor og orkestre, eller gennem cd-mediet, der kommer stadig længere ud i hjørnerne af det enorme repertoire. Man fornemmer at Ryom med sit leksikon ønsker at give nutidens publikum værktøjer til en forståelse af denne musiks forankring i liturgien og hermed berige musikoplevelsen med en indsigt i musikens oprindelige kontekst.

En introduktion diskuterer spørgsmålet om hvad kirkemusik egentlig er – umuligt at besvare entydigt for mere end 1000 års musikhistorie. Ryom kommer godt omkring de skiftende krav til kirkens musik, glidningerne i smag og funktion og ikke mindst visse udvalgte stykkers vej fra liturgi til koncertsal. Herefter følger en meget kortfattet historisk oversigt der ud over de vesteuropæiske religiøse retninger kan roses for også at give glimt af de østlige kirker.

Opslagsord vedrørende enkelte sange og musikstykker, genrer og typer, liturgiske elementer og tekniske termer forklares i koncise artikler – fra overordnede oversigter til enkle ordforklaringer; f.eks. rummer bogstav G så forskellige emner som: 'gejstlig koncert', 'Gloria', 'graduale', 'Graduale Romanum', 'gregoriansk sang', 'den guddommelige liturgi' (ortodoks) og 'gudstjenester'. Et opslag efter en latinsk sangtekst, f.eks. 'Ave Maria', meddeler typisk hvor teksten stammer fra og dens liturgiske placering, dernæst hvad der findes af enstemmige melodier og endelig en gennemgang af de mest kendte flerstemmige udsættelser, i nogle tilfælde blot med nævnelse af komponisternes navne. Nogle af oversigtsartiklerne rummer lange lister, f.eks. slutter den fyldige artikel 'kantate' med en oversigt over Bachs kantatepro-

duktion, opslaget 'orgelmusik' består mest af en kronologisk liste over komponister, 'koral' slutter med en nyttig konkordans mellem udvalgte tyske og danske salmer, og der er oversigter over den katolske messe, den protestantiske højmesse, den engelske service, og som sagt den ortodokse gudstjeneste. Bag i bogen finder man centrale, latinske liturgiske tekster i dansk oversættelse, og der rundes af med et fint stikordsregister og en kort forklaring på musikalske begreber.

I andre anmeldelser er det blevet fremhævet at bogen er ret katolsk orienteret. Heri kan jeg ikke være helt enig. Når man som Ryom søger at belyse kirkemusikkens genrer, musiktyper og begreber er der ringen vej uden om at søge til sangenes historiske forankring i den latinske enhedskirke, der dominerede det åndelige liv i hele Vesteuropa indtil 1500-tallet. Men det virker selvfølgelig uvant i dansk tradition at kalde protestantiske salmer for 'koral' til forskel fra de bibelske salmer, men i et leksikon med et vel fungerende system af krydshenvisninger er en terminologisk stringens nødvendig, og bliver man i tvivl, giver det meget fyldige opslag 'salm' præcis besked. Derimod virker det uhenigtsmæssigt at der til næsten hver eneste omtale af liturgiske elementer kommer en redegørelse for hvilke ændringer der er sket for det pågældende element efter det 2. vatikankoncil (1962-65). Det giver mange irriterende gentagelser og virker ikke relevant hverken for det overvejende protestantiske publikum til denne bog eller for musikken, der er skrevet ind i helt andre traditioner. Her havde det været bedre med en enkelt samlet oversigt over principperne for de liturgiske reformer under dette afgørende kirkemøde.

Mange steder får Ryom meget fint præciseret hvor usikker vor viden om fortidens forhold er, f.eks. bliver det under opslaget 'instrumentalmusik' gjort klart at vi ikke ved ret meget om hvornår og i hvilket omfang et så vigtigt instrument som orglet blev indført i gudstjenesten – de lokale forhold er meget divergerende – og i mange tilfælde heller ikke hvad man har spillet. Der findes i tiden før 1500 også mange beretninger om brug af andre instrumenter ved særlige lejligheder, men hvor udbredt det var og hvad man spillede er det svært at sige noget sikkert om.

I andre tilfælde har Ryom en tendens til at ophøje anerkendte teorier om den 'dunkle' fortid til fakta, nogle steder med selvmodsigende

formuleringer til følge. I opslaget 'kirketonearter' læser man om den besværlige indpasning af de meget ældre, mundtligt overleverede melodier i den nye systematik i tiden omkring år 1000: "Den diatoniske skala [...] blev først norm som følge af udviklingen og indførelsen af en præcis notationsmåde, bestående af noder fordelt på et firelinjet nodesystem (Guido af Arezzo, 1000-tallet). Med dette princip bortfaldt muligheden for at notere og dermed i praksis at anvende andre intervaller som f.eks. kvarttonetrin eller halvtonetrin uden for den diatoniske skala (bl.a. tonerne fis eller es), sådan som praksis havde været indtil da, og sådan som det havde været muligt at notere ved hjælp af de linieløse neumer" (s. 101). Det sidste udsagn er indlysende vrøvl, de linieløse neumer kunne netop ikke angive præcise intervaller og tonehøjder. Vi ved ikke i detaljer hvordan melodierne tog sig ud i mundtlig overlevering – heller ikke med de linieløse kilder som støtte, men ved sammenligning af mange kilder fremtræder det som den bedst underbyggede teori at der blev brugt progressioner og intervaller som kun med besvær og gennem transposition lod sig overføre til det nye system. En lignende glidning fra teorier til fastslået sandhed gør sig gældende under omtalen af den gregorianske sangs rytmiske udførelse (s. 65). Ryom skal have tak for at han ikke viger tilbage for omtale af nogle af videnskabens vanskelige spørgsmål, men den korte leksikalske form kræver nok nogle mindre skrårige formuleringer.

I samme artikel betegnes udviklingen af den gregorianske sang efter år 1200 som en nedgangsperiode (s. 66). Dette synspunkt har videnskaben stort set forladt. Man ser snarere den senere del af sangens historie som udtryk for en rig kreativitet inden for især officiets rammer og som en fortsættelse af reformbestrebelse og stadig renselse af kirkesangen – med de deraf følgende uundgåelige nyskabelser. Ryoms redegørelser for musikhistoriske forhold støtter sig tilsyneladende på en faglitteratur der var ny for en til to generationer siden, på fremstillinger som er blevet lærebogsstof og som ikke afspejler den hastige udvikling i forskningen. Det kan nok ikke være så meget anderledes i et leksikon udarbejdet af en enkelt forfatter. Men i det mindste som vejledning for læserens videbegær kunne litteraturhenvisningerne være ført mere ajour, f.eks. har jeg – når vi nu er inde på den gregorianske sang – ikke kunnet finde en henvisning til de senere års mest anvendte stan-

dardværk, David Hileys *Western Plainchant: A Handbook* (1993, i paperback siden 1995).

Dette anbefalelsesværdige leksikon burde få så hastig en udbredelse at der snart kunne blive grundlag for at udsende en revideret udgave, der i højere grad afspejler den nyere litteratur. Det fortjener forfatteren og bogen.

Peter Woetmann Christoffersen

Arvid O. Vollsnes (hovedred.): *Norges musikkhistorie*. H. Aschehoug og Co., Oslo 1999-2001. 5 bind, ill., noder, inkl. 2 cd'er pr. bind, samlet ISBN 82-03-22172-6, pr. bind NOK 698, samlet NOK 2990.

Bind I: *Tiden før 1814. Lurklang og kirkesang*, Oslo 2001, 379 s., ISBN 82-03-22378-8; Bind II: *1814-70. Den nasjonale tone*, Oslo 2000, 398 s., ISBN 82-03-22379-6; Bind III: *1870-1910. Romantikk og gullalder*, Oslo 1999, 399 s., ISBN 82-03-22381-8.

Der er åbenbart gået mode i nationale musikhistorier i Norden. Svenskerne begyndte 1992-94 med fire bind om *Musiken i Sverige*, derefter udsendte finnerne fire bind *Suomen musiikin historia* 1995-96, og nu har nordmændene publiceret ikke mindre end fem bind om *Norges musikkhistorie*. Og så har jeg endda ikke nævnt englændernes *The Blackwell History of Music in Britain*, hvoraf er udkommet bd. 2-6 (1981-95), eller John Caldwells *The Oxford History of English Music* 1-2 (1999-2002). Det er de tre første af de fem norske bind, som undertegnede anmelder her. Foran mig ligger nogle statelige, rigt illustrerede bind, hver på næsten 400 s. De er sat med en let læselig type, siderne har en passende klummebredde med en god margen, og layoutet er roligt og overskueligt uden at være kedeligt. De tre bind rummer tilsammen mere end 700 illustrationer – en til to pr. opslag – hvoraf ca. 200 er noder. Det er et smukt og umiddelbart tiltalende bogværk. Hertil kommer, at der til hvert bind følger to cd'er med musikeksempler, hvortil der løbende henvises i teksten.

Ideen til Norges musikhistorie blev fremlagt for den faglige verden på Nordisk Musikforskerkongres 1992 i Oslo, og det er således lykkedes på mindre end 10 år at få alle fem bind skrevet og publiceret, hvilket alene rent organisatorisk er en præstation. Forskningsbaserede musikhistorier kan ikke mere skrives af enkeltpersoner,